

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת וארא כ"ב טבת תשע"ח,
מסכת יבמות דף לו:

דיוני הלכה אקטואליים בסוגיות הנלמדות,
לעורר לב המעיין, ואין לסמוך על הדברים
הלכה למעשה.

גליון נושא:

פג בהלכה

תינוק שנולד קודם זמנו

חליצה: מבואר במשנה (יבמות דף לה:) יבם שחלץ ליבמתו מעוברת, ואחרי החליצה ילדה תינוק בריא, החליצה אינה כלום ומותר ליבם לישא את קרובותיה, וליבמה מותר להנשא לקרוביו, ומותרת לכהונה. אם התינוק שנולד הוא נפל שאינו בר קיימא, החליצה אוסרת ליבם לישא את קרובותיה, וליבמה אסור להינשא לקרוביו. ואסורה לכהונה.

1. תוחלת חיים...

תאריך: מפורש בגמ' (יבמות דף לו: מב. פ. פ: נדה דף כו.), וכך מבואר ברמב"ם ובשו"ע (או"ח סימן של, יו"ד סימן שמ סעיף ל, יו"ד סימן שעג סעיף ד, אבהע"ז סימן קנו סעיף ד) שתוחלת החיים של התינוק, תלויה במספר חודשי ההריון כדלהלן;

נולד מתחילת חודש ראשון עד סוף חודש שישי - הולד נפל.

נולד מששה חודשים ויום (= שבעה למקוטעין), עד סוף חודש שביעי - הולד בן קיימא.

נולד מתחילת חודש שמיני, עד סוף שמיני - הולד נפל ודינו כמת. בתנאי שלא גמרו סימני שערו וצפרניו כשנולד (אם גמרו שערו וצפרניו, מוכח שהוא בן שביעי ואשתהווי אשתהי). ואף אסור לחלל עליו שבת, ואסור בטלטול מדין מוקצה. אבל אם התינוק הצליח לחיות 30 יום, אפילו מת מחמת שנפל מהגג, לדעת רשב"ג דינו כבן קיימא ואינו נפל. ולדעת רבי לשיטת רבי אבהו לפירוש רש"י ותוס' (יבמות דף פ.) עדיין הוא ספק נפל, ורק בגיל 20 שנה יתברר שאינו נפל. הרמב"ן הרשב"א והריטב"א (יבמות דף פ.) חולקים שדינו כקטן בר קיימא, ובגיל 20 נעשה גדול.

נולד אחרי תשע חודשים שלימים (תלוי במחלוקת האם לתשעה יולדת למקוטעין) - הולד בר קיימא.

2. מהפכה עולמית

מהפך: קיים בפנינו שינוי מציאותי; בזמן הגמ' אם נולד לפני שגמרו שערותיו וצפרניו, לא היה מסוגל לחיות. כיום לאחר המצאת האינקובטור, גם תינוק פג שלא נגמרה יצירתו ונולד טרם זמנו, מסוגל להתפתח כאחד האדם, ולהיות בריא לחלוטין. לפי הממצאים הרפואיים 35% מהפגים אין השפעה בריאותית מכך שהיו פגים, 65% נשארים עם 'מזכרת' ממה שהיו פגים.

בלי קשר לאינקובטור, במציאות הרפואית היום, לא ידוע על הבדל בין נולד בחודש השמיני לשאר החודשים, אלא סיכויי ההישרדות של הפג, עולים בקו ישר, ככל שנולד מאוחר יותר. ואדרבה בן שמונה עדיף, שיש לו עוד חודש במעי אמו.

חלק ניכר מהילודים בזמננו, נולדים באמצע חודש התשיעי, ואפילו לא מכניסים אותם לאינקובטור. ולפי המאן דאמר בגמ', יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין, ודינו כנפל.

ויש לנו שני נידונים: א. האם הנולד טרם זמנו בימינו נחשב כבר קיימא, מחמת המיכשור הרפואי ושינוי הטבעים. ב. מתי נחשב שנולד, האם בצאתו מרחם אימו או כשיוצא מהאינקובטור.

נפק"מ: מהפך קיצוני זה, יוצר הרבה שאלות חדשות, מה דין הפג כיום, ביחס לכל חלקי התורה. חליצה ויבום; האם בן שמונה ופחות מבן שש פוטר את אמו מחליצה ויבום. כך יש לדון האם פג שחי רק מכח האינקובטור ומת, האם הימים של האינקובטור נחשבים למנין ל' יום. שבת; האם מותר לחלל

שבת על בן ח' וקטן מבן שש להכניסו באינקובטור, האם דינו כבן שמונה שאסור לטפל בו. מילה; האם מותר למולו בשבת, וממתי מונים את יום השמיני. הצלת נפשות; האם חל כלפי הפג דיני הצלת נפשות. אבלות; האם צריך לשבת עליו שבעה במיתתו, וממתי סופרים את הל' יום. נחלות; האם יורש וממשמש ליורשיו. בר מצוה; מאיזה תאריך סופרים 13 שנה להתחייב במצוות, מיום הלידה או מיום היציאה מהאינקובטור. קבורה; האם קבורתו דוחה יו"ט, והאם חל כלפיו חיוב קבורה מעיקר הדין, יש להסתפק מה תוקף האיסור לנתח פג לאחר המוות. וראה באורחות רבינו (חלק א) שאסור לנתחו. לגבי רוצח במזיד תינוק כזה, עיין בספר תורת היולדת (עמוד רפז) שהניח בצ"ע.

עוד נפק"מ לגבי מה שכתב בספר חסידים (מרגליות סימן צה סימן תשצד) שאין להתפלל על נס, כגון להתפלל על בן שמונה שיחיה. ומסתבר שבזמננו מותר וחובה להתפלל על תינוק נפל שיחיה, שאין זה בגדר נס.

3. התייחסות ההלכתית לאינקובטור

ראשון הכותבים לגבי אינקובטור, הוא הג"ר מאיר אריק זצ"ל בספרו שו"ת אמרי יושר (חלק א סימן קע"ז אות ב) לגבי המכונה החדשה, מה שנקרא אצלנו אינקובטור, שעל ידה, גם נפל ממש שאינו גמור, מחממים אותו כבתוך רחם אימו, וחי. והסיק היות שההצלה אינה ברורה עדיין (הספר הופיע בשנת תרע"ג) שאינו פוטר מיבום, עד שיהיה בן עשרים. אך מחללין עליו שבת לאחר שיצא מהמכונה משום פיקוח נפש.

וכתב על כך המנחת יצחק (חלק ד סימן קכג אות י"ח) שמאז ועד עתה כבר איתמחי הרפואה, וכי מעשים בכל יום, שמוציאים הולד מן האשה ע"י נתוח וכיוצא בזה, בחודש השמיני, משום טובת הולד, שלא יזיק לו תערובת הדמים של הולד והאם, ורובם לחיים, ע"י טיפול האינקובטור, שמשלימים בזה כל מה שהרחם היה עושה להשלמת הולד, ולכן מותר לחלל עליו שבת. אמנם כתב בודאי קשה לעשות מעשה, ולסמוך על הרופאים בודאי נפל, כיון שלא מצינו אף דיעה יחידי להתיר לחלל שבת, קודם ל' יום בודאי נפל. אבל בספק נפל ובהתוסף עוד ספקות שיש לו קצת צפרנים ושערות וספק אם גמרו, בצירוף דעת הפוסקים שמחללים בספק שבעה ספק שמונה אף שלא גמרו ולא שהה ל' יום, וכיון דאיתמחי הרפואה, שפיר יש מקום להקל ולחלל שבת על הפג.

השבט הלוי (חלק ג סימן קמא) מתיר לחלל שבת על פג אפילו שהוא ודאי נפל, כיון שכבר יצאו אלפי ילדים מהאינקובטור וחיים וגדלים אתנו, ואין זה מכחיש כלל להוראת הש"ס ופוסקים דאסור אפילו לטלטל, דודאי כיון דבימיהם לא הי' תקוה לזה ונדון מעיקרא לאבדן הרי הוא כאבן ואסור לפקח עליו ואפי' לטלטל, משא"כ בזמנינו דיש תקוה גדולה ושכחא להביאו לתחיה גם לפי יסודות הש"ס מותר וחיוב לפקח עליו ומותר לטלטלו. ומסיק שאם יצטרפו עמו גדולי ת"ח דרינא בהדיהו להתיר בטלטול וגם בחלול שבת דרך פקו"נ, דלא מצאתי בנדון זה שום דבר סותר קבלת חז"ל הקדושים.

ודעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל (שמירת שבת כהלכתה פרק לו הערה כו), והגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות כרך ב סימן תשלב), שגם בפחות מבן ז' שלא שייך הטעם של אשתהווי, גם מחללין במקום שיש אינקובטור, כי הרי עינינו רואות שע"י האינקובטור יכולים לחיות.

הנימוק שמבואר בדבריהם להתיר חילול שבת על הפג, הוא מחמת שדרוג מערכות הרפואה ויצירת האינקובטור שבכוחם להציל חיים של פג.

4. שינוי הטבעים

אמנם החזון איש (הלכות מילה סימן קנה אות ד אות ז) מעלה נימוק נוסף משום שינוי הטבעים. וזה לשונו: "יש טועים וסוברים דהנולד קודם חודש תשיעי הוא נפל ומתייאשים הימנו ואינם זריזים ברפואתו, וזו טעות, אלא כל שנגמרו שעריו וציפורניו הרי הוא ספק בן קיימא, וליש פוסקים הוא בחזקת ודאי בן קיימא, וחייבים להשתדל ברפואתו ומחללים עליו את השבת לרפואתו, וכן מעידים עכשיו עובדות רבות דבני שמונה חיים ומתקיימים. וכמדומה דעכשיו נשתנה הטבע וכפי בחינת הרופאים אפשר שהוסיפו השתלמותם אחר שבעה ונגמרו לשמונה והרי נשתנו הטבעיים ללדת למקוטעין, כמו שכתב הרמ"א (סימן קנו סעיף ד בהגה)".

בפרשת שמות, בסיפור נס ההצלה של משה רבינו. כתב בתרגום יונתן בן עוזיאל (שמות א ו), ביום העיבור של משה רבינו פרעה חלם חלום משונה ביותר, הוא מכנס את חכמיו וחרשיו, והם מפענחים את פתרון החלום שעתיד להיוולד מנהיג חדש ליהודים, שיחריב את מצרים וישיע את ישראל. ברשעותם מייעצים למלך לגזור, כל בן הילוד היאורה תשליכוהו. כי נודע להם שהמנהיג החדש עתיד ללקות במים.

בגמ' (סוטה דף יב:) מבואר שיוכבד היתה מעוברת מעמרם 3 חודשים קודם שהחזירה, וכך ניצל משה מהמצרים שלא באו לבדוק בלידתו, ולכן **וַתִּצְפְּנָהּ וְשָׁלְשָׁה יָרְחִים** (שמות ב, ב).

אכן **רש"י** (שמות ב ג) מפרש, שמשה נולד בגיל 6 חודשים ויום אחד, שהילדת לשבעה יולדת למקוטעין. ולכן לא חיפשו אותו מיד, שלא בדקו אלא לתשעה, ולכן רק כעבור 3 חודשים פחדה שמא המצרים יבואו לחפש את התינוק, ולא היה לה ברירה והניחה בנה הקטן בתיבה על היאור. בתיה בת פרעה לוקחת אותו וכתב הרמב"ן שבתייה ביקשה רחמים לפני אביה פרעה, ופרעה האכזר מתרצה ומבטל את הגזירה בו ביום. ויש מפרשים שביטל את הגזירה, כאשר ראה באצטגנינות שכבר לקה במים.

בספר **ישרש יעקב** (יבמות דף לו.) עומד על הסתירה ברש"י, האם משה נולד ו' חודשים ויום, או ו' חודשים ויומיים.

הרא"ם (שמות ב ג) מקשה מדוע רש"י שינה מהגמ' שמשמע שנולד לתשעה ורק שלא בדקה כיון שלא ידעו שהיא מעוברת מלפני שהחזירה. ותירץ שמשמעות המילה ויקח ותהר, משמע יותר כפירוש ההגדה של דברי הימים שהוא מקורו של רש"י (אינו לפנינו). אכן הגמ' מתרצת קושיא זו באופן אחר.

ותירץ **החזקוני** שבאמת בדקו אחריו אחרי ששה חודשים, שהם תשעה חודשים שלה, כיון שבאמת היתה מעוברת לפני זה כמבואר בגמ', ומשה נולד 3 חודשים אחרי שהחזירה, כי נולד לששה מהעיבור קודם שהחזירה.

על הפסוק - ותרא כי טוב הוא ותצפנהו, שואל הרמב"ן הרי כל אם מרחמת על בנה בין אם טוב ובין שאינו טוב. ותירצו הרשב"ם **ודעת זקנים וחזקוני** וכן מבואר בתרגום יונתן בן עוזיאל שהיות ונולד קודם זמנו כשיטת רש"י, בדקה וראתה שגמרו שעריו וצפרניו שהוא ולד בן קיימא, ולכן ותצפנהו (י.ז.ו.).

לידת הצדיקים

הרבה צדיקים נולדו לשבעה חודשים: יש דיעה **במדרש** (בראשית רבה נג י) שיצחק נולד לשבעה. וחדש **המשך חכמה** (בראשית ל י) שגד בן יעקב נולד לשבעה חודשים כמנין גד. ו**ברש"י** (בראשית לח כז) פרץ וזרח בני תמר ויהודה. ומבואר בגמ' (יבמות סה: נדה כז.) יהודה וחזקיה בני רבי חייא היו תאומים, ואחד מהם נולד בתחילת שבעה והשני בסוף תשעה.

ביאור מופלא בטעם לידת הצדיקים קודם תשעת ירחי לידה כתב **החתם סופר** (חוט המשולש, אורות חתם סופר פרשת תולדות) "כי רוב צדיקים נולדו קודם זמנם למקוטעים, והטעם כי מיהרו לצאת אל העולם הזה לעבודת ה'. אבל עשו עיכב על יעקב שלא יצא קודם הזמן. ❖"

פשטות דבריו, שנשתנו הטבעים מזמן חז"ל כמו שמבואר ברמ"א, ולכן כיום יש לפסוק לדינא שיש לחלל שבת על תינוק שנולד בן שמונה חודשים, משום פקוח נפש.

אמנם כתב על כך **במנחת יצחק** (חלק ד סימן קכג אות יח) שהחזו"א לא העלה על דעתו להפקיע דינא דגמ' מחמת שינוי במציאות, אלא רק להחמיר ולחלל עליו שבת משום פיקוח נפש, בצירוף סברות נוספות. אבל כלפי כל דיני התורה עדיין דינו כנפל.

הערות מבני החבורה

מתי נהיה בר מצוה?

מנהג העולם לחשב את תאריך הבר מצוה כלפי כל דיני התורה, של הפג הנמצא באינקובטור, מתאריך הלידה ולא מתאריך היציאה מהאינקובטור, וכן כתב בספר מאיר עוז שנראה פשוט שמתחילים למנות לו י"ג שנה מזמן שיצא ממעי אמו ולא מהזמן שיצא מהאינקובטור, למרות שתפקידו להחליף בצורה מלאכותית את תפקיד הרחם, מכל מקום במציאות הוא ככל אדם שנולד.

אולם בתשובות והנהגות (כרך ד סימן רמג) כתב שבתחילה סבר שאם הוא רק בן שש חדשים לא נגמר עדיין צורתו ואינו אדם, ובאינקובטור פועל כמו ברחם לגמור צורתו, ואם כן כשחזר לרחם נקרא ילוד רק אח"כ ביציאתו סופית מהרחם, כמבואר ברש"י (בכורות דף מו.) בן ט' חי שנולד וחזר לרחם נקרא ילוד מהפעם הראשונה, משמע דאילו לא היה בן ט' לא נקרא ילוד כשחזר, ואם כן אפילו לענין בר מצוה, לא נעשה בר מצוה בלידה הקודמת שהיה אז רק בן שש חדשים, שלא היה לו אז גמר צורת ושם אדם, ולידתו היא רק כשנגמרה צורתו ויצא מהאינקובטור.

אבל מסיק שדבר זה הוא חידוש גדול, ולא מצא בפוסקים שיעוררו על כך, וצריך לומר שלדעתם נקרא נגמר צורתו אף על פי שהוא טרפה, ובודאי נקרא נולד מיד. ומסקנתו שעדיין הענין צריך עוד עיון ובירור. ❖

5. מילה

בספר אוצר הברית (חלק ג' עמוד קנט) הביא מה שכתב בשו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק ב סימן קכא) שמסתבר שהתינוקות שהוצרכו להיות באינקובטור שהם נחשבו חולים, לא מבעיא לאלו שחסר להם מזמן העיבור שהם בחשש נפלים, אלא אף אלו שהיו להם חדשי העיבור שלמים, נמי כיון שהוצרכו לאינקובטור הרי ניכר שהיה חסר להם מעיקר כח החיות לכן הוא בחשיבות חולה וצריך להמתין ז' ימים מעת לעת משעה שיצאו מהאינקובטור, אף כשיאמרו הרופאים שיכולים למולו.

וכן כתב בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יג סימן פב) שיש למנות הז' ימים מיום שהוצא מהאינקובטור, מאחר שהיה זקוק להימצא באינקובטור לשם התאוששות נחשב אז שאינו בריא בגופו, ומביא שכן נוקט האגרות משה.

לדעתם, אין למול בשבת תינוק זה, שהרי צריך להמתין עד שיתרפא, דינו כמילה שלא בזמנה שאינה דוחה שבת. וכן ברור בדעתם שמספיק לחכות שבעה ימים מעת לעת. אמנם דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (קב ונקי חלק א סימן שפט, ועיין תורת היולדת פרק נז הערה ח) שלצורך מילה יש לחכות שמונה ימים מהיציאה מהאינקובטור, וחלוק מפדיון הבן שסופרים ל' יום מיום הלידה, ולא מיום היציאה מהאינקובטור.

6. פדיון הבן

בענין פדיון הבן, עיין בשו"ת שבט הלוי (חלק ט סימן רכח) ובתשובות והנהגות (כרך ד סימן רמג, כרך א סימן תרסג) שדנו ממתני מונים לו ל' יום. והכרעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (תורת היולדת עמוד רפז), למנות ל' יום מיום הלידה ואין השהיה באינקובטור נחשבת כהמשך ההריון. ורק לגבי מילה מונים מיום היציאה מהאינקובטור. ולדעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (אוצר פדיון הבן פרק ג עמוד קכח הערה לב, נשמת אברהם חלק ב יו"ד סימן שעד) אם נגמר ביכולו בלידה מונים ל' יום מיום הלידה, ואם לא נגמר ביכולו מונים ל' יום מיום היציאה מהאינקובטור.

7. אבלות

לא מתאבלים: אין מתאבלים על תינוק שלא חי ל' יום, שמא הוא נפל. לענין פג שחי ל' יום באינקובטור נחלקו פוסקי זמננו האם נחשב שהוא חי ל' יום. שמעתי מהרב ד.ק. שליט"א שהוראת הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל לחברה קדישא, ועיקר הדין מופיע גם בספרו שבט הלוי (שו"ת חלק ג סימן קמג, חלק ז סימן קפח), שאין להתאבל על פג שנולד בחודש השישי או השמיני שאינו מסוגל לחיות

בכח עצמו, וחי רק בעזרת מכשירים רפואיים, כיון שהם עדיין בחזקת נפלים, ונוסף לזה הרבה מן הולדות האלה יש להם מום בכלי נשימה או בלב וכדומה שהוא הכרח גמור שאינם בני קיימא.

והמדד הוא - שאם ינתקו את החשמל ימות. אין מתאבלים עליו למרות שחי שנה שלימה. אם התינוק חי יותר משנה, יעשה שאלת חכם שיכריע האם אכן אינו בר קיימא. ורק אם ידוע בודאי שהוא בן ט', או ספק בן תשעה וכלו שיערו וצפרניו, מתאבלים עליו כאשר חי שלושים יום.

הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (שו"ת מנחת שלמה תנינא (ב ג) סימן צט, נשמת אברהם חלק ב יו"ד סימן שעד) הסתפק בזה, והכריע שכל דיני אבלות תלויים בהבחנה אחת, אם הצליח לחיות ל' יום בלי אינקובטור, דינו כבר קיימא ומתאבלים עליו ופודים אותו בברכה אפילו נולד לחמש חודשים. ואם חי ל' יום רק בתוך האינקובטור דינו כנפל שאין מתאבלים עליו, כי יצירתו לא נגמרה והתברר למפרע שהמכשיר לא הצליח להשלים את ההריון.

מתאבלים: לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (תורת היולדת עמוד רפז), והג"ר אליעזר יהודה ולדנברג זצ"ל (שו"ת ציץ אליעזר חלק ט סימן כח), וגאב"ד פרשבורג זצ"ל (שו"ת דעת סופר יו"ד סימן קי"ד), אם חי ל' יום מהלידה, למרות ששהה אז באינקובטור והיה מתנוון והולך, מתאבלים עליו. כי האינקובטור אינו המשך ההריון אלא מכשיר עזר לרפואתו. והוסיף בשו"ת יד יצחק שאפילו בלא נגמרו שיערו וצפרניו, אם שהה ל' יום יצא מכלל נפל ומתאבלים עליו.

סיכום הגיליון:

8. דינים העולים

פג בן קיימא: בזמן הגמ' תינוק פחות משה, או בן שמונה, הוא נפל. כיום אפילו פג קטן שורד על ידי אינקובטור. בנוסף לדעת החזו"א השתנו הטבעים וכיום אינו נפל.

ודנו הפוסקים האם דינו כבן קיימא. ונפק"מ לעניין יבום וחליצה, חילול שבת, מילה בשבת, ירושה, רציחה, תפילה, ועוד.

תינוק באינקובטור: יש לדון האם נקרא שהוא ילוד, ונפק"מ האם מתאבלים עליו כאשר חי ל' יום באינקובטור, או שצריך לחכות ל' יום אחרי שיצא מהאינקובטור.

לגבי בר מצוה, אם נולד בחודש השישי, מנהג העולם שנעשה גדול כשעוברים שלוש עשרה שנה מהלידה, ויש מחדשים שצריך שלוש עשרה שנה מהיציאה מהאינקובטור.

לגבי מילה, תינוק שיצא מהאינקובטור מונים 7 ימים מעת לעת מרגע היציאה מהאינקובטור - כדין חולה. ויש אומרים שמונה ימים מרגע היציאה.

לגבי שבת, כל שיש סיכוי סביר שיחיה מחללים עליו שבת.

פדיון הבן; מונים ל' יום מיום הלידה. ויש אומרים שאם נגמר בשולו מונים מיום הלידה, ואם לא נגמר מונים ל' יום מיום היציאה. ❖

עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

הגיליון הוקדש

לעילוי נשמת הרב

מנחם פנחס יארע בן

הרב יצחק יהודה זצ"ל

נלב"ע י"ג טבת

תשנ"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

הנושא לשבוע הבא;

תשלום למזוהל - יבמות דף מו:

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה;

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

הופעת הגיליון

לרפואת התינוקת

הפגה אלישבע

בילא בת שפרה

חיה בתושח"י

